

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางประชากรของผู้ที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า
2. เพื่อศึกษาสภาพการใช้ประโยชน์และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า
3. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าอย่างมี

ส่วนร่วม

ซึ่งผลการวิจัยที่ได้จะมีประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งจากการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะประโยชน์โคกหนองข่าพร้อมทั้งเป็นแนวทางในการการบริหารจัดการ และการพัฒนาพื้นที่สาธารณะประโยชน์เพื่อให้ใช้ร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

1. สรุปการวิจัย

1.1 ลักษณะทางประชากรของผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า

พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.2 รองลงมา มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.0 มีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 53.5 ต่ำกว่าประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 21.9 ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 9.4 และมีการประกอบอาชีพทำนามากที่สุด คิดเป็นร้อยละร้อยละ 71.1

ทั้งนี้ในส่วนของการรายได้กับจำนวนสมาชิกในครอบครัวรวมถึงความเพียงพอของรายได้ พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 53.5 มีสมาชิกในครัวเรือน 3 - 5 คน คิดเป็นร้อยละ 68.4 ซึ่งมีรายได้ของครัวเรือนต่อเดือนเพียงพอแต่ไม่มีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 50.4 รายได้ของครัวเรือนต่อเดือนมีเพียงพอและมีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 36.3 และรายได้ของครัวเรือนต่อเดือนไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 13.3

1.2 สภาพการใช้ประโยชน์และความคิดเห็นในการเข้าใช้ประโยชน์

1.2.1 เหตุผลหลักที่มีการเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่ามากที่สุด คือ การเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อบริโภคในครัวเรือน รองลงมาคือ เข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นรายได้เสริม

1.2.2 ความถี่ในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า กิจกรรมที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ การเข้าใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูก โดยความถี่ในการเข้าไปใช้ประโยชน์วันเว้นวัน รองลงมาคือ การเข้าไปใช้เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ ความถี่ในการเข้าใช้ประโยชน์ทุกวัน ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การเข้าไปตัดไม้ทำฟืน การเข้าไปตัดไม้เพื่อทำเครื่องจักสาน การเข้าไปเก็บหาสมุนไพร การเข้าไปเก็บเห็ด เป็นต้น มีความถี่ในการเข้าใช้ประโยชน์บางโอกาส

1.2.3 ผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าเห็นด้วยมากถึงมากที่สุดว่าพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน และคิดว่าสภาพพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่ายังมีความอุดมสมบูรณ์จึงทำให้มีบุคคลจำนวนมากที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งอาหาร เช่น เห็ด พืชผักป่า แหล่งไม้ ฟืน ถ่าน ไม้ใช้สอยทำเป็นพื้นที่การเกษตร รวมถึงเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าทำให้เกิดปัญหาปริมาณไม่เพียงพอและเกิดปัญหาระหว่างชุมชนในการเข้าใช้ประโยชน์

1.2.4 ผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าอยู่ในระดับเห็นด้วยมากถึงมากที่สุดว่าควรมีการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้ โดยควรมีองค์กรหรือผู้รับผิดชอบ มีมาตรการอนุรักษ์ป่าไม้ มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ และมีมาตรการ/ระเบียบ/ข้อตกลงในการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

1.3 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนอง

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าประกอบด้วย ไม่มีองค์กรซึ่งเกิดจากคนชุมชนเองเข้ามาดูแลรับผิดชอบ การไม่มีกฎระเบียบข้อบังคับในการเข้าใช้ประโยชน์รวมถึงการกำหนดขอบเขตพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า และแนวเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน จึงเกิดการเข้าจับจองพื้นที่เพื่อใช้ทำการเกษตร และการนำสัตว์เข้าไปเลี้ยงมากเกินไป จึงทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนจากการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะดังกล่าว

1.4 แนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า

ผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าเห็นด้วยว่าควรมีการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าอย่างจริงจัง เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและให้มีทรัพยากรป่าไม้ใช้อย่างยั่งยืน โดยควรมีแนวทางการบริหารจัดการดังนี้

1.4.1 จัดตั้งและกำหนดโครงสร้างองค์กรขึ้นมาบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า โดยควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจากทุกภาคส่วนทั้งจากตัวแทนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน องค์กรท้องถิ่นเพื่อมาดูแลและบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม โดยแบ่งเขตในการดูแลรักษาป่าในเขตพื้นที่สาธารณะของแต่ละหมู่บ้านที่ใช้ประโยชน์ โดยเลือกคณะกรรมการประจำหมู่บ้านบ้านละ 2 คน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมาร่วมตัวกันเป็นกรรมการดูแลพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า องค์กรประกอบด้วยสมาชิก 6 หมู่บ้าน ซึ่งมีองค์กรในท้องถิ่นเป็นที่ปรึกษาโดยให้มีการเลือกคณะกรรมการทุก 2 ปี และให้มีหน้าที่ร่วมกันวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการปฏิบัติ และร่วมติดตามประเมินผลในกิจกรรม การจัดกิจกรรมรวมถึงการร่างกฎระเบียบการอนุรักษ์ และการเข้าใช้ประโยชน์ไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันต่อไป

1.4.2 ให้คณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกเขียนโครงการเพื่อของบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อจะใช้สำหรับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นและจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ต่อไป

1.4.3 ในการดำเนินงานและกิจกรรมการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าจะต้องให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยให้มีแนวทางในการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1) ให้มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ให้ชัดเจน โดยการแบ่งเขตพื้นที่เฉพาะซึ่งให้ป้ายบอกแนวเขตไว้อย่างชัดเจน เช่น แนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ แนวเขตพื้นที่สำหรับที่เลี้ยงสัตว์ และพื้นที่สำหรับการทำเกษตร เป็นต้น รวมทั้งจัดทำแนวเขตของพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าอย่างชัดเจนเพื่อป้องกันการบุกรุก

2) ให้มีการประชาสัมพันธ์และการประสานความร่วมมือ โดยคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งร่วมกับชาวบ้านร่วมประชุม และประสานกับวัดในการเทศน์สอนชาวบ้านให้ช่วยรักษาป่า การประชาสัมพันธ์ข้อมูลการดูแลฟื้นฟูป่า เช่น กิจกรรมการปลูกต้นไม้ผ่านทางหอกระจายข่าวหมู่บ้าน เป็นต้น

3) ให้มีการตรวจตราพื้นที่ป่าโดยให้คณะกรรมการดูแลสำรวจพื้นที่ป่าโดยกำหนดไว้ เดือนละ 2 ครั้ง เพื่อติดตามดูแลการใช้ประโยชน์จากป่าที่ผิดกฎระเบียบข้อบังคับการใช้ประโยชน์ร่วมกันพร้อมทั้งติดตามกล้าไม้ที่ปลูกเพื่อการฟื้นฟูสภาพป่า

4) ให้มีการรณรงค์กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า เช่น การปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่าง ๆ อาทิ การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ วันที่ 12 สิงหาคม ของทุกปี

5) ให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าโดยของบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

6) ให้มีการประชุมร่วมกันของชุมชนเพื่อชี้แจงรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นภายในพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า

1.4.4 กำหนดให้มีกฎระเบียบต่าง ๆ ในการจัดการและใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติร่วมกันต่อไป ดังนี้

1) ห้ามตัดไม้ในเขตพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า หากผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษปรับ 1,000 บาท หากมีการการตัดไม้และการแปรรูปไม้ให้ตัดใช้ได้เฉพาะงานหรือกิจกรรมเพื่อส่วนรวม

2) ไม้ที่อยู่ในเขตพื้นที่เกษตรกรรมที่มีเจ้าของจับจองเข้าทำการเกษตรอยู่แล้ว หากต้องการใช้ไม้ต้องขออนุญาตกรรมการผู้ดูแลก่อน เพื่อกรรมการจะได้พิจารณาความเหมาะสมในการตัดไม้แต่ละครั้ง

3) ผู้ถางและเผาป่าในเขตพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า มีโทษปรับตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป

4) การล่าสัตว์ในเขตพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าให้กระทำการล่าสัตว์ได้ปีละ 1 ครั้ง คือ ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมของทุกปี หากมีผู้ฝ่าฝืนเข้าล่าสัตว์ในช่วงเวลาที่ไม่ได้กำหนดไว้ให้มีโทษปรับ 500 บาทขึ้นไป

5) การเข้าเก็บหาของป่าให้เข้าเก็บได้แต่ให้คงเหลือ เหง้า หัว หรือหน่อ เพื่อให้สามารถขยายพันธุ์ต่อไปได้ และให้เก็บเพื่อการบริโภคภายในครอบครัวเท่านั้นห้ามเก็บเพื่อการจำหน่าย

6) การเข้าเก็บไม้เพื่อทำฟืนสามารถเข้าเก็บได้เฉพาะกิ่งไม้ที่แห้งร่วงหล่นเท่านั้น มิให้ตัดต้นไม้เพื่อทำฟืน

7) สามารถนำสัตว์เข้าเลี้ยงในพื้นที่สาธารณะได้เฉพาะแนวเขตที่กั้นไว้สำหรับการเลี้ยงสัตว์เท่านั้น

8) หากกรรมการเป็นผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบเองให้เรียกเก็บค่าปรับตามกฎหมาย ซึ่งในส่วนของการร่างระเบียบข้อบังคับของการเข้าใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ควรจะมีการจัดประชุมชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านเพื่อขอความคิดเห็น

เกี่ยวกับการเข้าใช้ประโยชน์ ข้อห้ามและบทลงโทษต่าง ๆ และคณะกรรมการหมู่บ้านจะได้รวบรวมความเห็นนำกลับเข้าที่ประชุมร่วมกันทั้ง 6 หมู่บ้านเพื่อรับเป็นข้อตกลงและปฏิบัติร่วมกันต่อไปจากนั้นจึงนำผลที่ได้จากการประชุมร่วมไปแจ้งให้ชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้านได้ทราบ ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะเป็นอีกหนทางที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าใช้ประโยชน์ และการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า

9) การให้รางวัลสำหรับผู้พบเห็นการกระทำผิดกฎระเบียบของชุมชนและได้แจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบ โดยให้รางวัลครั้งละ 100 บาท ซึ่งความนั้นต้องสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นการกระทำที่เจ้าตัวนั้นทำผิดจริงไม่ใช่การกลั่นแกล้ง เช่น มีพยานหลักฐาน เป็นตัวบุคคลหรือรูปถ่าย หรือแจ้งให้คณะกรรมการไปตรวจสอบสถานที่จริง เป็นต้น

10) สำหรับเงินที่เก็บจากค่าปรับต่าง ๆ มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากพอสมควร คณะกรรมการสามารถจะพิจารณาให้แต่ละหมู่บ้านสามารถนำใช้ในการจัดกิจกรรมแต่ละหมู่บ้านได้

2. อภิปรายผล

2.1 ลักษณะทั่วไปของประชากรของผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า

พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ซึ่งได้เข้าใช้ประโยชน์จากการหาของป่า เช่น การเข้าไปเก็บเห็ด การหาแมลง หั้วมัน การเข้าไปหาไม้ฟืน รวมถึงการเข้าไปทำการเพาะปลูกและใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์กลุ่มตัวอย่างมีอายุอยู่ในช่วง 41 - 50 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงวัยทำงาน และจบการศึกษาระดับประถมศึกษาจึงมีอาชีพอยู่ในภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ทำให้มีรายได้น้อย มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อาศัยบริเวณโดยรอบพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าจึงเข้าใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพได้ตลอดทั้งปี ซึ่งลักษณะประชากรดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่ามีส่วนต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เข้าใช้ประโยชน์จากพื้นที่เป็นประจำจึงได้มองเห็นถึงความสำคัญจากการเข้าใช้ประโยชน์ รวมทั้งมองเห็นปัญหาที่เกิดจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ของพื้นที่ ปัญหาความรุนแรงและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ ด้านกุลประเสริฐ (2551) ศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนป่าโคกใหญ่กับปัจจัยด้านสังคมและด้านการสนับสนุนของประชาชนตำบลคงใหญ่ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านต่างกัน พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนป่าโคกใหญ่กับปัจจัยด้านสังคม ของประชาชนที่มีเพศ อายุ และการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านต่างกัน แสดงให้เห็นว่า เพศ อายุ และการเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มหมู่บ้านของประชาชน

เป็นปัจจัยสำคัญส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประชาชนที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะอาจเป็นภารกิจหรือหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ อาจสามารถรวม กลุ่มกันได้ดีกว่าประชาชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม และสอดคล้องกับ โชคชัย คณะสุวรรณ (2549) พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส รายได้ การมีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และการพบปะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

2.2 สภาพการใช้ประโยชน์และความคิดเห็นในการเข้าใช้ประโยชน์

2.2.1 สภาพการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า พบว่า ส่วนใหญ่เข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเป็นรายได้เสริม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเพื่อการดำรงชีพเช่น การเข้าไปใช้พื้นที่เพาะปลูกที่เข้าไปวันเว้นวัน หรือ กิจกรรมเพื่อการยังชีพอื่น ๆ เช่น การเข้าไปตัดไม้ทำฟืน การเข้าไปตัดไม้เพื่อทำเครื่องจักสาน การเข้าไปเก็บหาสมุนไพร การเข้าไปเก็บเห็ด เป็นต้น ที่เข้าไปใช้ประโยชน์บางโอกาส ซึ่งสอดคล้องกับ ประสิทธิ์ ประครองศรี และคนอื่นๆ (2537) ศึกษากระบวนการจัดการที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การใช้ประโยชน์ของชุมชนในที่สาธารณประโยชน์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงบริเวณที่สาธารณประโยชน์ได้ใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพแต่ละประเภทมาเป็นเวลายาวนานจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

- ใช้เป็นแหล่งอาหาร ได้แก่ เห็ด ผักหวาน ผักที่เป็นยอดไม้ พืชผักที่ขึ้นบนผิวดิน ไข่มดแดง สัตว์ป่าที่ใช้เป็นอาหาร หน่อไม้ น้ำผึ้ง และแมลงต่าง ๆ
- ใช้เป็นแหล่งเชื้อเพลิงภายในครัวเรือน ได้แก่ กิ่งไม้ หรือต้นไม้อยู่ในที่สาธารณประโยชน์สามารถนำไปทำฟืนหรือเผาถ่าน ใบไม้ที่มีขนาดใหญ่ นอกจากจะใช้เป็นเชื้อเพลิงแล้วยังสามารถนำไปห่อสิ่งของ เช่น ใบพรวง หรือต้นจิก เป็นต้น
- เป็นแหล่งยาสมุนไพรรักษาโรค
- แหล่งวัสดุในการปลูกสร้างที่อยู่อาศัย คอกสัตว์ เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร เช่น ค้ำจอบ เสียม เครื่องจักสาน เป็นต้น
- ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์
- ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- เป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์กรรมพืชดั้งเดิม และสัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ
- ใช้เป็นแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้
- ใช้เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำ

- ใช้เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านใช้ปลูกพืชผัก ไม้ยืนต้น เช่น การแบ่งแปลงย่อย ๆ เพื่อแบ่งให้สมาชิกได้ปลูกผัก เป็นต้น

- ใช้เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติของสัตว์น้ำ

2.2.2 ความคิดเห็นในการเข้าใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงำ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการเข้าใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงำในระดับมากขึ้น แสดงว่าชาวบ้านเห็นประโยชน์และเข้าใจในเรื่องของการใช้ประโยชน์จากป่าและยังคิดว่าป่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน และยังคิดว่าควรใช้พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงำเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ แต่ควรจะมีขอบเขตในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงำด้วย โดยได้ร่วมกันร่างกฎระเบียบเกี่ยวกับการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เช่น การห้ามตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การห้ามถางและเผาป่าในเขตพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงำ การกำหนดแนวเขตสำหรับเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ข้อกำหนดในการเข้าเก็บหาของป่าที่ให้เหลือส่วนที่สามารถขยายพันธุ์ต่อไปได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2536) อธิบายไว้ว่า ป่าชุมชน คือ รูปแบบการใช้ที่ดิน ป่าและทรัพยากรต่าง ๆ ที่ชาวบ้านตามชุมชนในชนบทอยู่ในป่า หรือใกล้ป่าได้ใช้ประโยชน์ กันเป็นเวลานานแล้วโดยมีระบบการจําแนกการใช้ที่ดิน ป่า ทรัพยากรต่าง ๆ มีอาณาเขตและกฎเกณฑ์ การใช้เป็นที่รับรู้และยอมรับกันทั้งภายในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง พร้อมทั้งมีองค์กรชาวบ้านรูปแบบหนึ่ง รับผิดชอบด้านการจัดการอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานของภูมิปัญญา กลุ่มองค์กรในท้องถิ่นเหล่านี้สามารถดูแลรักษาป่าชุมชนไว้ได้ เพราะความอยู่รอดของชุมชนจะขึ้นอยู่กับป่าจึงมองเห็นความสำคัญที่จะดูแลรักษาป่า เพื่อเป็นแหล่งอาหาร ยาสมุนไพร และอื่น ๆ ในทางตรงกันข้ามชุมชนจะไม่รักษาป่าถ้าหากเขาไม่ได้เป็นเจ้าของ หรือไม่ได้รับประโยชน์

2.2.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการบริหารจัดการ พบว่า ผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงำต้องการที่จะให้มีมาตรการอนุรักษ์ป่าในพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงำไว้ โดยมีการวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงำโดยให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการร่างกฎระเบียบ และบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชนรวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองงำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ โดยมีส่วนร่วมในการจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งมีความสอดคล้องกับการบริหารจัดการที่ดินสาธารณะในเรื่องของการขอใช้ที่ดินสาธารณะประโยชน์นั้นก็ให้ความสำคัญ

ต่อสิทธิของการใช้ประโยชน์ในที่สาธารณะหรือสิทธิของชุมชนที่ใช้ที่สาธารณะประโยชน์มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการที่ชาวบ้านอาศัยอยู่บริเวณโดยรอบพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าเห็นด้วยกับการที่จะให้มีมาตรการอนุรักษ์ป่าในพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าไว้ โดยมีการวางแผนการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า โดยให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการวางแผน การวางระเบียบ และบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชนนั้นเป็นความต้องการที่มาจากคนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากพื้นที่อย่างแท้จริง

2.3 ปัญหาการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า พบว่า การเข้าจับจองเป็นที่ดินของตนเองเพื่อใช้ทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ เกิดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชนจากการเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะดังกล่าว แสง ปานทอง (2529: 10-11) กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับการบุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ว่าเกิดจากตัวประชาชนซึ่งเป็นผู้บุกรุกดังนี้

2.3.1 ผู้บุกรุกไม่ทราบว่าเป็นที่สงวนหวงห้ามอย่างสุจริตใจ เมื่อเห็นว่าเป็นที่ว่างเปล่าจึงเข้าไปยึดถือครอบครองทำประโยชน์

2.3.2 ผู้บุกรุกไม่ทราบอาณาเขตที่แน่นอน ผู้บุกรุกประเภทนี้อาจทราบแต่เพียงว่าที่ดินบริเวณนั้น ๆ เป็นที่สงวนหวงห้ามแต่ไม่ทราบอาณาเขตที่แน่นอนก็เข้าไปยึดถือครอบครอง ผู้บุกรุกประเภทนี้บางคนเป็นผู้เฝ้ารักษาหมาย เช่น เมื่อทางราชการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงก็ไม่คัดค้านได้แย้งแต่ประการใดเพียงแต่ขอรับประโยชน์พืชผลที่สร้างไว้เท่านั้น

2.3.3 ผู้บุกรุกมีเจตนาบุกรุก ผู้บุกรุกประเภทนี้ทราบดีว่าที่ดินที่ตนเข้าไปยึดถือครอบครองนั้นเป็นที่สงวนหวงห้าม เมื่อเข้าไปอยู่อาศัยแรก ๆ เจ้าหน้าที่ไม่ได้ว่ากล่าวตักเตือนต่อมาได้สร้างหลักฐานถาวรขึ้น และชักชวนเพื่อผูกมัดพี่น้องเข้าไปบุกรุกที่ดิน

2.3.4 ผู้บุกรุกมีเจตนาเข้าอยู่อาศัยและทำกินเป็นการชั่วคราว ผู้บุกรุกประเภทนี้ทราบก่อนแล้วว่าที่ดินที่ตนเข้าไปอยู่อาศัยนั้นเป็นที่สงวนหวงห้าม โดยเจตนาเดิมเพียงแต่จะเข้าไปอยู่อาศัยชั่วคราว เมื่อทางราชการตักเตือนก็พร้อมที่จะออกจากที่ดินที่ตนบุกรุกแต่ถ้าทางราชการปล่อยปละละเลยให้อยู่ยาวนานไปอาจจะเปลี่ยนเจตนาใหม่ไม่ยอมออกจากที่ดินที่บุกรุก ซึ่งกรณีเช่นนี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก

จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาการเข้าใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะประโยชน์ป่าโคกหนองข่าที่เกิดขึ้นเกิดจากการไม่ทราบแนวเขตที่แน่ชัด ไม่มีองค์กรใดเข้ามาดูแลรับผิดชอบ ไม่มีกฎระเบียบในการใช้ที่ชัดเจนจึงได้มีการบุกรุกทำพื้นที่การเกษตร และเข้าใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่การหาแนวทางในการบริหารจัดการต่อไป

2.4 แนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า

พบว่า ประชาชนเห็นด้วยในการจัดให้มีการหาแนวทางเพื่อเข้ามาบริหารจัดการพื้นที่เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและมีทรัพยากรใช้อย่างยั่งยืน ซึ่งเห็นว่าควรมีการวางแผนในการจัดการป่าไม้บริเวณพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า เช่น การบำรุงรักษาป่า การปลูกป่าเสริม การทำแนวกันไฟ มีการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนร่วมกัน รวมทั้งมีการวิเคราะห์ปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ ประครองศรี และคนอื่นๆ (2537) ศึกษากระบวนการจัดการที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การจัดการและบำรุงดูแลรักษาพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชนโดยชุมชน คณะกรรมการของแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้จัดการบริหารและวางแผนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะของชุมชนด้วยการกำหนดระเบียบวิธีการบำรุงไว้้อย่างเหมาะสมเพื่อใช้เป็นหลักยึดถือและปฏิบัติตามที่จะช่วยทำให้พื้นที่ที่มีความคงอยู่และเป็นประโยชน์ต่อเนื่องมาตรการที่คณะกรรมการได้นำมาใช้เพื่อการบำรุงรักษาพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ (1) ออกกฎระเบียบข้อบังคับไว้เป็นข้อห้ามหรือข้อบังคับให้ปฏิบัติตามพร้อมทั้งบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน (2) จัดทำป้ายชื่อและสร้างสิ่งถาวรเพื่อใช้แสดงขอบเขตของพื้นที่ที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน (3) ประชาสัมพันธ์เรื่องการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและแจ้งให้ทราบถึงความเป็นประโยชน์และโทษภัยของการมีและไม่มีต้นไม้ แหล่งน้ำ (4) ดำเนินการขุดลอกในกรณีแหล่งน้ำเพื่อเก็บน้ำให้เพียงพอต่อการบริโภคและอุปโภคตลอดจนการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และ (5) จัดตั้งวัดและกำหนดขอบเขตพร้อมทั้งคำนวณเนื้อที่ให้แน่นอนและออกเอกสารหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้เป็นหลักฐาน

จากผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าทั้งด้านการวางแผน การบำรุงรักษาป่า การปลูกป่าเสริม การทำแนวกันไฟ การกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์พร้อมทั้งบทลงโทษผู้กระทำความผิดกฎระเบียบนั้นเป็นแนวทางขั้นพื้นฐานและเป็นแนวทางเบื้องต้นที่ชุมชนสามารถถือปฏิบัติได้สะดวกและประหยัด ซึ่งวิธีการดังกล่าวประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการได้ง่าย

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าที่ได้จากการวิจัยองค์กรปกครองท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรป่าไม้และการใช้ประโยชน์ โดยควรดำเนินการดังนี้

3.1.1 ส่งเสริมให้ประชาชนในแต่ละชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าได้รับความรู้เกี่ยวกับความสำคัญและการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะ

3.1.2 จัดทำแผนผังแสดงแนวเขตการใช้ประโยชน์ของแต่ละพื้นที่ในพื้นที่สาธารณะประโยชน์โคกหนองข่า เช่น พื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่การเกษตร พื้นที่สำหรับเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น พร้อมทั้งติดประกาศเผยแพร่ในชุมชน เพื่อการรับรู้ของประชาชน

3.1.3 สร้างแนวเขตที่ชัดเจนและถาวร เช่น ร่องน้ำ ถนน เป็นต้น

3.1.4 จัดให้มีหน่วยงานหลักในการเข้ามารับผิดชอบดูแลพื้นที่อย่างชัดเจน และมีการสร้างความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชนและชุมชนในการวางแผนและดำเนินการอนุรักษ์และปรับปรุงพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า

3.1.5 ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลพื้นที่สาธารณะประโยชน์โคกหนองข่าอย่างชัดเจน เนื่องจากยังไม่มีมีการเลือกบุคคลขึ้นมาดูแลมีเพียงแต่การจัดวางโครงสร้างองค์กรไว้เท่านั้น

3.1.6 ให้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการที่จะมาดูแลพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าไว้ให้ชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของคณะกรรมการที่จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการให้เกิดความยั่งยืนต่อไป และพัฒนาศักยภาพและประสิทธิภาพของคณะกรรมการในการดูแลอนุรักษ์พื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า

3.1.7 ให้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นประจำ ทุกปี เช่น การประกวดคำขวัญในการอนุรักษ์ป่าชุมชน การเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติ ฯลฯ เป็นต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านและเยาวชนรู้จักการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการจัดตั้งพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่าเป็นป่าชุมชนในพื้นที่ต่อไป

3.2.2 ควรศึกษาถึงความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ในพื้นที่สาธารณะป่าโคกหนองข่า เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการการอนุรักษ์ การจัดการ และการใช้ประโยชน์ต่อไป